

MEMDUH ŞEVKET VE NECİP MAHFUZ'UN PANSİYON SAKİNLERİ MEMDUH SEVKET AND NECİP MAHFUZ'S PENSION RESIDENTS

Yasin BEYAZ*

Öz

Romanın ana unsurlarından biri olan mekan, olay ve şahıslar kadar büyük önem arz etmektedir. Mekan seçiminin bu öneminden dolayı roman yazarları toplumun geniş bir kesimini ele almak istediğinde genellikle pansiyonu mekan olarak kullanmaktadır.

Bu bağlamda biz de makalemizde Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları* ve Necip Mahfuz'un *Miramar* romanlarında mekan olarak pansiyonun seçilmesi üzerinde duracağız. Farklı coğrafyalarda yaşamış olmalarına rağmen kendi dönemlerinin önemli siyasi, sosyal ve ekonomik olaylarını toplumun değişik kesimlerinden insanları bir araya getirerek anlatmak için pansiyonu merkeze alan bu iki yazarın romanlarındaki üslup, kahramanlar ve ele aldıkları siyasi konulardaki benzerlikleri incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Necip Mahfuz, Memduh Şevket, Miramar, Ayaşlı ile Kiracıları, Pansiyon, Mekan.

Abstract

Place, which is one of the main elements of the novel, is as much important as events and individuals. Because of this significance of the place selection, novelists often use pension as a venue when they want to address a large part of the population. In this context, we will dwell on the choice of pensions on the novels "Ayaşlı ve Kiracıları" by Memduh Sevket Esendal, and "Miramar" by Necip Mahfuz in our article. Although they have lived in different regions, we will try to examine the similarities in wording, heroes, and political themes in the novels of these two writers, who centered the pension in order to tell the important political, social and economic events of their period by bringing people together from different parts of society.

Keywords: Necip Mahfuz, Memduh Sevket, Miramar, Ayaşlı ile Kiracıları, Pension, Place.

Giriş

Romanı oluşturan temel unsurlardan biri de hiç şüphesiz mekandır. Mekan bazen tek başına konudan ve şahıs kadrosundan daha fazla öne çıkabilir. Memduh Şevket'in *Ayaşlı ile Kiracıları* ve Necip Mahfuz'un *Miramar* romanlarını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Çünkü her iki romanda da mekan olarak pansiyon seçilmiştir. Roman yazarı açısından pansiyonun tercih edilmesi dönemin siyasi ve ictimai atmosferini yansıtmak için büyük avantaj sağlamaktadır. Çünkü pansiyon birbirinden farklı tabakalara ait birçok insanı aynı mekan içerisinde bir araya getirip, ortak bir paydada buluşturabilmektedir.

Konak, içinde fazla sayıda insan barındırması, büyüklüğü ve bir geleneğe sahip olmasından dolayı imparatorluk döneminin sembolü olurken; apartman ve pansiyon daha çok modern dönemin iktisadi, siyasi ve sosyal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Halbuki pansiyon ve apartman daireleri konağın tam zıddını, küçük ve bölünmüş olanı temsil etmektedir. Sözlükte "bütünü veya bir bölümü sürekli veya belli bir zaman için kiraya verilen"¹ ev olarak zikredilen ve genellikle geçici olarak tutulan bu mekanlar bir gelenekten ziyade köksüzlüğü, bohem hayatı yansıtmaktadır.

Bir pansiyon, farklı insan tiplerini bir araya getirip bu insanların kişisel hikayelerini toplumsal olaylar içinde eritmektedir. Memduh Şevket ve Necip Mahfuz da ele aldığımız romanlarında pansiyon sakini olan kahramanlarının kişisel hayat döngülerini anlattıkları gibi, bu kişisel olanın toplumsal olanla kesiştiği noktaları da okuyucuya aktarmaktadırlar. Bundan dolayı romanlarda geçen olaylar hem bireysel hem de toplumsal bir yön kazanmaktadır. Bu da *Ayaşlı ile Kiracıları* ve *Miramar* romanlarını siyasi tarih ve toplumsal yönden önemli kılmaktadır.

1. Ayaşlı ile Kiracıları

Ayaşlı ile Kiracıları 12 Mart-21 Mayıs 1934 tarihleri arasında *Vakit* gazetesinde tefrika edilmiş ve kısa bir süre sonra aynı gazetenin yayınları arasında kitap olarak neşredilmiştir. Memduh Şevket, ilk önce *Bir Büyük Evin Dokuz Odası* isimli bir hikaye yazmak istemiş ancak bu hikaye uzayınca *Ayaşlı ile Kiracıları* romanına dönüşmüştür. "Bir Büyük Evin Dokuz Odası deye bir hikaye yazmağa başladım. Bu hikaye üç dört sütunluk küçük bir hikaye olacaktı. Yazdıkça büyüdü büyüdü bir küçük hikaye oldu. Bana sorarsan *Ayaşlı ile Kiracıları* roman değil uzunca bir hikayedir." (Esendal, 2003, s. 445). Memduh Şevket'in ifadelerine bakılacak olursa eser tam olgunlaşmamış ve basılmasında acele edilmiştir. "*Vakit*, benim '*Ayaşlı ve Kiracıları*'nı henüz yazmadı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aaadb4399b703.12058722 (Erişim tarihi: 15.03.2018)

Yazacaklarını yazdılar da eseri komadılar. Belki okudular içinde birçok ibare düşüklükleri buldular. Ben bu eseri çok sever, pek de güze bulurum; Ancak biraz daha üstünde çalışıp düzeltmeli idim." (Esendal, 2003, s. 64). Memduh Şevket, acele edildiği konusunda haklı çıkmış ve romanın Vakit matbaası tarafından basılan nüshasında birçok baskı hatası yapılmıştır (Esendal, 2003, s. 446).

Ayaşlı ile Kiracıları, Cumhuriyet'in ilk dönemi Ankara'sındaki insan manzaralarını okuyucusuna aktarmaktadır. Romanın geniş çerçevede mekanı Ankara olup; Ankara'da her şey rutin olduğundan insanlar buradan sıkılmaktadır.

Romana ismini veren Ayaşlı İbrahim Efendi, Ankara'da bir apartmanın dokuz odalı bölümünün her odasını ayrı ayrı kiraya vermektedir. Roman bu odalarda yaşayan insanların tek tek kişisel hayatlarını anlattığı gibi onların birbirleriyle olan ilişkilerini de hikaye etmektedir. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanı olayları anlatan kahramanın bu pansiyona taşınması ile başlamış ve kahramanın pansiyondan ayrılıp başka yere taşınması ile son bulmuştur. Toplam otuz iki bölümden oluşan bu romanı giriş/şahıs kadrosunu tanıtmaya, gelişme ve çözülme/diriliş bölümlerine ayırabiliriz (Çetişli, 2004, s. 147).

Bankada katip olarak çalışan romanın anlatıcı kahramanı, Ayaşlı'nın pansiyonuna geldikten sonra diğer odalarda yaşayanları tanıtmaya başlamaktadır. Birinci bölümde hizmetçi kız Halide karşımıza çıkmaktadır. Halide anlatıcı kahramana komşularının kim oldukları hakkında bilgi vermektedir. İkinci bölümde pansiyon sakinlerinden Faika Hanım, kocası Fuad ve Fuad'ın annesi ile tanışmaktayız.

Üçüncü bölümde Hasan Bey ile karşılaşmaktayız. Hasan Bey roman anlatıcısının/kahramanının tanıdığıdır. Anlatıcı ondan bahsederken büyük topraklarının olduğunu ifade etmektedir. Ancak Hasan Bey ve ailesi bir müddet sonra dağılmış ellerinde hiçbir şey kalmamıştır. Bu durum Esendal ve ailesinin Çorlu'daki çiftliklerini hatırlamamıza getirmektedir. Hasan Bey Ankara'yı susuz ve kurak bir yer olduğu için beğenmemektedir. "*Buraları ne? Buraları çöl be. Tosbağalar susuzluktan geberiyor.*" (Esendal, 1957, s. 25).

Dördüncü bölümde Ayaşlı İbrahim Efendi ve oğlu Numan anlatılmaktadır. Anlatıcı, Ayaşlı İbrahim Efendi'nin bey çocuğu olduğunu ancak şimdilerde hilekar bir tüccara döndüğünü söylemekte ve onun bir dönem eşkiyalık yaptığından bahsetmektedir. Ticaretle uğraşmakta olan Ayaşlı, para kazanmak için herşeyin mübah olduğuna inanmaktadır. Ona göre devlet memurlarının rüşvet almaları gayet normaldir. Normal olmayan şey ise rüşvet aldığı halde iş yapmayan memurlardır. Memduh Şevket, Ayaşlı'nın ağzından devlet memurlarının nasıl yozlaştığını okuyucuya sunmakta ve böylelikle neden devlet memuru zihniyetine karşı olduğunu göstermektedir. "*Hükümet demek memurlar demektir. Büyük memurlar, küçük memurlar toplanırlar adına hükümet derler.*" (Esendal, 1957, s. 31-32).

Altıncı bölümde Arnavut bir baba ve Lübnanlı, Arap Hristiyan bir anneden doğan Hariciyeci Şefik Bey anlatılmaktadır. Şefik Bey daha önce konsolosluk yapmış ve şimdilerde de yabancı bir elçilikte tercüman olarak çalışmaktadır.

Yedinci bölümde Aptülkerim Bey, oğlu Turhan Mukimüddin ve karısı İffet Hanım'dan bahsedilmektedir. Aptülkerim Bey aslen Buharalıdır. Çok küçük yaşlarda İstanbul'a gelmiş ve okuyup Harbiye mektebini bitirmiştir. Emekli olduktan sonra odun, kömür ticareti ile uğraşmaktadır.

Sekizinci bölümde tüccar veya kartvizitinde yazdığı şekliyle fabrikatör İskender Bey'den bahsedilmektedir. İskender Bey kumarlı ve fırsatçı bir iş adamı olarak gösterilmektedir. O, uzun yıllar Rusya'da bulunmuş, orada okumuş ve komünist partide çalışmıştır. Komünist partide çalışırken başka parti kurmak isteyen arkadaşlarıyla beraber hareket edince onu merkezden uzaklaştırmışlardır. O da kaçıp Türkiye'ye dönmüştür (Esendal, 1957, s. 54).

Dokuz ve onuncu bölümde ise Turan Hanım ve Haki Bey ile tanışmaktayız. Turan Hanım ve Haki Bey önceleri diğer dairelerdeki insanlarla görüşmezken İskender Bey'in gelmesiyle beraber kapılarını diğer insanlara açarlar. Onların dairesi bir kumarhane gibidir ve romandaki ahkaki yozlaşmanın merkezidir.

Onuncu bölümde köylü Hüseyin Ağa ile karşılaşmaktayız. Bu Hüseyin Ağa işinde gücünde, çalışkan bir köylüdür. O çalışıp didinerek çorak toprakları münbit hale getirir ancak köyün ağası ve devlet memurları birleşip toprakları onun elinden almışlardır. Hüseyin Ağa tekrardan çalışmış, didinmiştir ancak yine elinde bir şey kalmamıştır. O, şimdi mahkemelerde, topraklarını geri almak için uğraşmaktadır.

Romanın gelişme bölümü olarak zikrettiğimiz on ikinci bölümden yirmi ikinci bölüme kadar giriş bölümünde tanıtılan pansiyon sakinlerinin birbirleriyle olan ilişkileri anlatılmaktadır. Bölümün olay örgüsünün temelinde kumar ve Turan-Haki Beylerin odası yer almaktadır. Ele alınan ilişkiler ahlaki yozlaşmanın örneklerini göstermektedir. Bu bölümde anlatıcı kahraman pansiyonda kalan diğer insanların ahlaki niteliklerini daha yakından görmüş ve onlardan nefret etmeye başlamıştır.

Çözülüş/diriliş bölümüyse yirmi üçüncü bölümle başlamaktadır. Bu bölümde Turan artık Ayaşlı'nın evinden ayrılmaya karar vermiştir. O, buradan taşındıktan sonra Ayaşlı'nın pansiyonu artık eskisi gibi şen şakrak değil sessiz ve sıkıcıdır. Ayaşlı, Turan'ın yerine İffet Hanım ile kumar işini devam ettirmek istemiş ancak başaramamıştır. Bir müddet sonra pansiyon sakinlerinden Hasan Bey, ardından da Şefik Bey ölmüştür. İskender hapse girmiş ve Fuat ve Faika da ayrılmışlardır. Aptülkerim ve İffet Hanım başka bir apartmana taşınmıştır. Ayaşlı ise Faika ile beraber başka bir eve gitmiştir. Anlatıcı da önce bir otel odasına taşınmış ve daha sonra evlenip bir apartman dairesi tutmuştur. Böylelikle romanın sonunda Ayaşlı'nın pansiyonu tamamen dağılmıştır.

Yirmi dokuzuncu bölümde anlatıcı, şehirden uzak yeni bir hayatın özlemine duymakta ve bir başlangıca, dirilişe adım atmaktadır. Otuzuncu bölümde anlatıcının Selime'yle, Doktor Fahri'nin de Melek'le evliliğiyle birlikte yeniden diriliş gerçekleşmiş ve eskinin izleri tamamen kaybolmuştur.

2. Necip Mahfuz'un Hayatı ve Edebi Anlayışı

Necip Mahfuz, 11 Aralık 1911 yılında Kahire'de dünyaya geldi. 1930 yılında Kahire Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde üniversite eğitimine başladı ve 1934'te de buradan mezun oldu. Aynı bölümde başladığı Yüksek Lisans'ını tamamlamadan bıraktı (Ersöz, 2014, s. 75).

Necip Mahfuz, 1954 yılında evleninceye kadar ailesiyle beraber yaşadı. Üniversiteyi bitirdikten sonra memuriyet hayatına başladı. Emekli olduğu 1971 yılına kadar birçok farklı memuriyette bulundu. İlk olarak Kahire Üniversitesi'nde sekreterlik yaptı. Ardından 1939'da Vakıflar Bakanlığı'nda işe başlayıp burada on beş sene çalıştı. 1954'te Kültür Bakanlığı'na geçti. 1959 yılında Sanat Eserler İnceleme Dairesi Başkanlığı'na getirildi. Buradan da Sinema Destekleme Sandığı Başkanlığı'na getirilen Mahfuz, iki yıllık bir çalışmanın ardından bakanlık müsteşarı oldu ve 1971 yılında emekli oluncaya kadar bu görevi sürdürdü (Ersöz, 2014, s. 77). Emekli olduktan sonra *el-Ahram* gazetesinde köşe yazarlığı yapmaya başladı. 1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. 2006 yılında hayata veda eden yazar ardından 34 roman ve yaklaşık olarak 350 adet hikaye bıraktı.

Necip Mahfuz, kaleme almış olduğu edebi eserlerinde yaşadığı toplumun siyasi ve ictimai olaylarını ele almıştır. Bu olayları ele alırken dil ve üslubu çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bundan dolayı eleştirmenler onun edebi hayatını dönemlere ayırmıştır:

1.Tarihi Dönem: Edebi hayatının ilk eserleri olan *Abesu'l-Akdar* (Kaderin Cilvesi, 1939), *Radubis* (1943), *Kifah Tibe* (Tibe'nin Mücadelesi, 1944) isimli romanlarını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu dönemde Mısır tarihiyle ilgilenmiş ve milliyetçi düşüncenin de tesiriyle bu tarihi romanları kaleme almıştır. Bu üç roman da İngiliz işgali döneminde yazılmış olup bu işgale karşı ortaya çıkan "firavun milliyetçiliği" düşüncesinden etkilenmiştir (Yıldız, 1999, s. 10). Mahfuz bu dönemde yaklaşık olarak kırk tane tarihi roman yazmayı tasarlamış ancak bu türden üç roman yazabilmiştir (Ersöz, 2014, s. 75).

2.Gerçekçi Dönem: Necip Mahfuz, 1944 yılından sonra toplumsal gerçekçi romanlar kaleme almaya başlamıştır. Bu tarzdaki ilk romanı 1945'te neşrettiği *el-Kahiretü'l-Cedide*'dir. Gerçekçi dönemde kaleme aldığı romanlar, o dönem Mısır'ın siyasi, iktisadi ve toplumsal hayatını yansıtmaktadır. 1944-1952 yıllarını kapsayan bu dönemde yazdığı romanlar şunlardır: *el-Kahiretü'l-Cedide*, *Hanunu'l-Halîlî*, *Zukaku'l-Midak*, *es-Serâb*, *Bidaye ve Nihaye*, *Beyne'l-Kasreyn*, *Kasru's-Şevk*, *es-Sükkeriye*.

3.Sembolik Dönem: Mısır'da 1952 yılında gerçekleştirilen Askeri Darbe'den sonra bir müddet kenara çekilen Mahfuz artık gerçekçi tarzda romanlar yazmayacağını söylemiştir. "*Ben şimdi düşünme ve olayları kavrama aşamasındayım. Ne zaman yazmaya döneceğimi bilmiyorum. Fakat yazmaya başladığımda toplumcu gerçekçiliğe tekrar dönmeyeceğim. Bu akımda yazmaktan usandım. Romanlarıma yüklediğim gerçekçilik bana yeter. Ben içimde bir gelişme hissediyorum. Bu gelişme de kesinlikle yazmamda yeni bir yöntemle sonuçlanacak.*" (Ersöz, 2014, s. 75).

Necip Mahfuz, 1952 öncesinde kendisini yazmaya sevk eden etmenin sosyal eleştiri olduğunu fakat devrimin gerçekleşmesinin ardından bu ihtiyacın ortadan kalktığını ifade etmektedir (Mahfuz, 1996, s. 7).

Bu dönemde Mahfuz'un sembolizme kaymasında Batı'daki edebi gelişmelerin de etkisi vardır. Batı'da artık yeni bir roman tarzı ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak Mahfuz askeri darbe sonrasında yeni fikirlerini açıklamak için yeni bir dil kullanmaya karar verdiği için böyle bir üslup kullanmıştır. "*Birinci gruptaki romanlarda üslubum olabildiğince ayrıntıya dalan klasik üsluptur. Bu da bu dönem romanlarının fikir yoğunluğundan yoksun olmalarına ve şairlikten nasiplerini almamalarına neden olmuştur. Altmışlı yıllarla birlikte başlayan yeni gerçekçilik döneminde ise fikir yoğunluğu yoluyla şairliğe erişmeye ve fikrin lehine ayrıntılarda kısaltma yapmaya çalıştım... Klasik gerçekliğin temeli hayattır. Yazar onu tasvir eder, akışını açıklar ve vermek istediği mesajı çıkarır. Hikaye hayata, canlılara ve tüm ayrıntılarıyla onları çevreleyen şartlara dayanarak başlar ve biter. Yeni*

gerçeklikte ise yazmaya iten güç fikirler ve belli heyecanlardır. O fikirleri ifade etmek için bir araç olarak gerçeğe yönelinir. Ben bu dönemde tamamıyla gerçek görüntüsüyle fikri anlamları ifade ediyorum.” (Yıldız, 1999, s. 17-19).

3. Miramar

Necip Mahfuz, *Miramar* romanını 1967 yılında neşretmiştir.² Roman, onun sembolik dönem eserlerindedir. Olaylar İskenderiye’de Miramar adlı bir pansiyonda cereyan etmektedir. Ancak romanda mekan olarak sadece pansiyon kullanılmamış, İskenderiye’nin çeşitli yerleri de zikredilmiştir. Mahfuz’un Kahire’yi değil İskenderiye’yi seçmesinde burada çok fazla yabancıların yaşamasının etkisi olduğu kanaatindeyiz.

Roman beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm bir roman kahramanının ağzından pansiyonda yaşanan olayları hikaye etmektedir. Bundan dolayı aynı olayları roman kahramanların her birinin ayrı ayrı bakışaçlarıyla görme imkanı bulmaktayız. Bunun yanında farklı toplumsal sınıfları temsil eden bu kahramanların birbirlerine bakışaçlarına da şahitlik etmekteyiz.

Miramar romanında temel bazı olaylar vardır ve bu olaylar her bir kahraman tarafından kendi bakışaçlarıyla anlatılmaktadır. Pansiyon sakinlerinin tanıştığı kahvaltı, Ümmü Gülsüm’ün konserinin olduğu gece, Zühre’nin okuma yazma öğrenmek için öğretmen tutması, Zühre’nin Serhan ile tartışması, Hüsnü Allam’ın Zühre’ye saldırması vb.

Roman şu bölümlerden oluşmaktadır: Emir Vecdi³, Hüsnü Allam⁴, Mansur Bahi, Serhan el-Beheri, Emir Vecdi.

Emir Vecdi: Romanın en yaşlı kahramanıdır. Takriben seksen yaşlarında olan Emir Vecdi, Miramar pansiyonuna gelen ilk kişidir. Onun geçmişte Madam Mariana ile bir gönül ilişkisi olmuş ve bundan dolayı emekli olduktan sonra burada kalmayı tercih etmiştir. Kendisi bir gazeteci olup Mısır’ın yakın dönemine dair bütün siyasi olayları bilmektedir. Bundan dolayı onun hatıraları Mısır’ın yakın dönem siyasi belgesi niteliğindedir. Bazen geçmişe atıflar yaparak gençlere bir şeyler anlatmaya çalışmaktadır. Romanın Tolba Bey Marzuk ve Madam Mariana ile beraber devri geçmiş insanlarını temsil etmektedir.

Birinci bölümde Emir Vecdi, Madam Mariana’nın pansiyonuna gelmekte ve karşılıklı olarak başlarından geçen olayları anlatmaktadırlar. Madam’ın ağzından yaşadığı sıkıntıları dinlemekteyiz. Pansiyonun sahibi Mariana, İskenderiye’de doğmuştur ancak ailesi aslen Atinalıdır. 1952 yılında gerçekleştirilen devrimin (askeri darbe) ardından Mariana’nın ailesi Mısır’dan ayrılmıştır.⁵ Onların Mısır’dan ayrılmalarının en önemli nedeni devrim⁶ sonrasında ortaya çıkan “devletleştirme” politikası ve yabancı düşmanlığıdır. İki kez evlenen Mariana’nın ilk kocası bir İngiliz yüzbaşısıdır. Bu İngiliz yüzbaşısı 1919 yılındaki devrim sırasında öldürülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında Mısır, Sa’d Zağlul başbakanlığında bağımsızlık için bazı adımlar atmıştır. Ancak İngiliz yönetimi onları muhatap olarak kabul etmeyince başbakan 1 Mart 1919 tarihinde istifa etmiştir. Sa’d Zağlul ve arkadaşları İngilizler tarafından Malta Adası’na sürülmüştür. Bunun üzerine zaten devam etmekte olan İngiliz karşıtı gösteriler isyana dönüşmüştür. Başta Ezher uleması olmak üzere, çiftçiler ve öğrenciler de bu isyana destek vermiştir (Görgün, 2004, s. 571). “Öğle uykumda 1919’daki o kanlı isyan ve sonrasında İngiliz askerlerinin el-Ezher’e zorla girmeleri hakkındaki rüyalar görüyorum.” (Mahfuz, 2013, s. 40). Mariana’nın eşi işte bu gösterilerde öldürülmüştür. Madam büyük bir ıstırap yaşamaktadır. Çünkü pansiyonunda genellikle bu gösterilere katılmış olduğunu düşündüğü öğrenciler kalmaktadır. “Yüzbaşının portresini gösteriyor. ‘Onu şu öğrencilerden biri öldürdü. Şimdi onlara kölelik yaptığımı düşünsene.’” (Mahfuz, 2013, s. 18).

Mariana’nın ikinci kocasıysa bir havyar kralıdır. O da iflas edince intihar etmiştir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Mariana, Mısır’da kalıp hayatını devam ettirmiştir.

² Bu romanın iki farklı tercümesi vardır. İlk tercüme Yüksel Peker tarafından John Fowles’in İngilizce tercümesi Türkçeye aktarılmış ve 1989 yılında Adam Yayınları tarafından neşredilmiştir. (Bkz: Musa Yıldız, “Necip Mahfuz Hayatı-Eserleri ve Türkçe Çevirileri”, *NÜSHA*, 2009, sayı 29, s. 25). İkinci tercüme ise bizim de makaleyi yayınlarken faydalandığımız Suat Ertüzün tercümesidir. Anladığımız kadarıyla Suat Ertüzün de İngilizce tercüme Türkçeye aktarmıştır.

³ Aynı romanın Yüksel Peker tarafından yapılan çevirisinde Birinci Bölüm “Ömer Vecdi” şeklinde isimlendirilir. (Bkz: Necip Mahfuz, *Miramar*, Adam Yayınları, İstanbul 1989, s. 17.)

⁴ Aynı romanın Yüksel Peker tarafından yapılan çevirisinde İkinci Bölüm “Hüsnü Alem” şeklinde isimlendirilir. (Bkz: Necip Mahfuz, *Miramar*, Adam Yayınları, İstanbul 1989, s. 17.)

⁵ Anladığımız kadarıyla İskenderiye 1900’lerin başından itibaren ciddi bir Rum nüfusu göçü almıştır. Bundan dolayı burada Rum nüfusu oldukça fazladır. Halide Edib, 1909 yılında 31 Mart Olayı’nda İstanbul’dan İskenderiye’ye kaçtığı zaman orada en çok konuşulan yabancı dilini İngilizce değil Rumca olduğunu ve çok fazla Rum’un bulunduğunu söyler. (Bkz: Halide Edip Adivar, *Mor Salkımlı Ev*, Can Yayınları, İstanbul 2008, s. 171.)

⁶ Hür Subayların gerçekleştirmiş olduğu bu darbe yazar tarafından “devrim” olarak nitelendirilmiştir.

Bu bölümün kahramanı Emir Vecdi, gençliğinden beri siyasi olayların içinde olmuştur. Ezher'de öğrenciyken bu olaylara karıştığı için okuldan atılmıştır. O, komünistlerden ve İhvan-ı Müslimün örgütünden hoşlanmamaktadır. Emir Vecdi için Sa'd Zağlul ideal bir siyasetçidir. *"Artık ihtiyarlara has öğütlere son' diye düşündüm. Saad Zağlul onların sözlerine hep kulak verir, ama gençlerin fikrine uyardı."* (Mahfuz, 2013, s. 48).

Bu bölümde ismi zikredilen diğer bir şahıs ise Tolba Bey Marzuk'tur. Tolba Bey, pansiyona Emir Vecdi'den sonra gelen ikinci kişidir. Tolba Marzuk'un da Vecdi gibi Mariana'yla bir zamanlar gönül ilişkisi olmuştur. Tolba Bey Marzuk da eskiyi temsil edenlerdendir. O, Vakıflar Bakanlığı Müsteşarlığı yapmıştır. Kral Faruk'un en büyük destekçisi ve yardımcı olup Vefd Partisi muhalifidir. Askeri darbeden sonra devletin aldığı resmi karardan etkilenmiş ve mülklerine el konulmuştur. Kral döneminin en gözde isimlerinden olup "binlerce dönüm arazi" ve bankalarda bir sürü parası vardır (Mahfuz, 2013, s. 21). Ancak askeri darbe olunca askeri yöneticiler "devr-i sabık" yaratmış ve eski dönemin hesabını sormuştur. Eski dönemin gözde temsilcilerinden olan Tolba Bey, bu durumu fark edip parasını yurt dışına kaçırmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Tolba, kralcı olduğu için yeni yönetime, onu temsil eden gençlere ve Emir Vecdi'ye muhalif bir düşünceye sahiptir. Buna rağmen sesini çıkarmayıp "Yaşasın devrim" demekten geri durmaz. Ona göre bütün bu siyasi krizlerin temel sebebi Sa'd Zağlul'dur. Bu düşüncesinden dolayı Zağlul hayranı olan Emir Vecdi ile sürekli tartışmaktadır. Tolba Marzuk ayrıca millileştirme politikalarını eleştirmekte ve *"Allah'a şükür kulaklarımıza da el koymadılar"* ifadelerini kullanmaktadır (Mahfuz, 2013, s. 65).

Tolba, devrimden sonra çevresindeki insanlar tarafından dışlandığı ve polis takibinin kendisini pek fazla rahatsız etmeyeceğini düşündüğü için bu pansiyona yerleşmiştir. O diğerlerinin komünistlere ve İhvan'a karşı desteklemiş oldukları/desteklemek zorunda kaldıkları devrim haricinde yeni bir siyasi bakış açısı ortaya koymaktadır. Onun çözümü Amerikalılar tarafından desteklenen siyasi bir çizginin oluşumudur.

"-Rusya'nın uydularına sunacağı bir şey yok. Ama ABD'nin..."

-Yine de Rusya'dan çok değerli yardımlar aldık.

-O başka, dedi aceleyle. Biz Rusya'nın uydusu değiliz." (Mahfuz, 2013, s. 143).

Romanda Emir Vecdi, tecrübeli, akıllı ve güngörmüş birisi olarak karşımıza çıkarken Tolba Bey, daha çok yalaka ve para düşkününü birisi olarak, olumsuz insan tipi şeklinde okuyucuya sunulmaktadır.

Bu bölümde ismini zikredeceğimiz diğer kişiye Zühre'dir. Aslında Zühre⁷, *Miramar* romanındaki bütün bölümlerin ortak kahramanıdır. Pansiyondaki bütün olaylar neredeyse onun etrafında cereyan etmektedir. Çünkü o pansiyonda kalan bütün müşterilerle muhatap olmaktadır. Zühre'nin babası ölmüş ve ailesi kendisini zorla evlendirmek istemektedir. Bundan dolayı o, kaçıp daha önce babası vasıtasıyla tanıdığı Mariana'nın pansiyonuna gelmiştir. Burada tek başına ayakta kalmak için mücadele etmektedir. Hırslı ve çalışkandır. Pansiyonun müşterilerinden Süham el-Beheri'ye aşık olmuştur. Bir müddet karşılıklı gibi devam eden bu aşk Süham'ın Zühre'nin öğretmeniyle evlenmeye karar vermesiyle son bulmuştur. Terk edilmesine rağmen Zühre, köye dönmek yerine inatla çalışıp şehirde kalmayı tercih etmiştir.

Hüsnü Allam: Hüsnü Allam "taşralı köklü bir aileye" mensuptur. Romanda diğerler kahramanlar sürekli olarak onun "yüz feddan arazisi olduğunu" söylemektedirler. Mansur Bahi onu "eski rejimin ön saflarında kök salmış" birisi olarak tanımlamaktadır (Mahfuz, 2013, s. 93). İskenderiye'ye yeni bir iş kurmak için gelmiştir. Bundan dolayı çevresindekiler sürekli olarak ona akıl verip onunla ortak olmaya çalışmaktadırlar. Allam, romanın ahlakî sıkıntıları olan kahramanlarından. Sürekli kadınlarla beraberdir. Taşralı ve arazi sahibi olduğu için diplomalılardan, üniversitelilerden nefret etmektedir. Yaşamış olduğu devri "eğitililerin dönemi" olarak nitelendirmektedir. Hüsnü Allam, yaşadığı dönemle ve devrimle alay etmek içi "ilerici toplum" ve "yeni çağ" nitelendirmeleri yapmaktadır. O, aslında devrimi/darbeyi ve bundan nemalananları eleştirmektedir. *"Gücün varsa her şeyin olur. Ama bu arada başkalarına sosyalizm ve eşitlik dersi vermenin bir zararı yok. Son zamanlara o tayfadan kimsenin Hazreti Ömer gibi yoksulluk içinde dolaştığını gördün mü?"* (Mahfuz, 2013, s. 77).

Romanda devletleştirmeden korkanlardan birisi de Hüsnü Allam'dır. O, büyük toprak sahibi olduğu için eski dönemin toprak ağalarının temsilcisidir. Yapılan devrim kendi çıkarları aleyhine olmasına rağmen Allam devrimi sevdiğini belirtmektedir. *"Ben devrimi tüm yüreğimle destekliyorum," dedi. 'Sülalem beni bir asi olarak görüyor."* (Mahfuz, 2013, s. 35). Çünkü kendi sınıfındaki diğer toprak sahipleri devrime karşıdır.

⁷ Aynı romanın Yüksel Peker tarafından yapılan çevirisinde bu isim Zehra şeklinde geçer. (Bkz: Necip Mahfuz, *Miramar*, Adam Yayınları, İstanbul 1989.)

"Tabii talih rüzgarı –şu an kendi sınıfımın mumunu söndüren rüzgar- onları terbiye edecek kadar sarstı." (Mahfuz, 2013, s. 63).

Hüsnü Allam, iş yapmak için başka alanlara yönelir ama göze batacak kadar büyük bir şirket kurmaktan da devletleştirmekle kalmamıştır.

Mansur Bahi: Üniversitede profesördür. Abisi emniyet müdürüdür. Romanın ideolojik tiplerindedir. Ancak o şimdilerde İskenderiye Radyosu'nda çalışmaktadır. Devrimin savunucularından birisi de odur. Bahi de Emir Vecdi gibi aydın bir sınıfın temsilcisi ve düşündürüdür. Abisi emniyette önemli bir görevde olduğu için arkadaşları sürekli olarak onun muhbir olabileceğinden şüphelenmektedir.

Mansur Bahi, pansiyon sakinlerinden Serhan'ı sevmediği için bir gece onu takip etmiş ve bir tenhada yakalayıp ölesiye dövmüştür. Ertesi gün Serhan'ın öldüğü haberi ortaya çıkınca onu kendisinin öldürdüğünü söylemiş ve gidip polise teslim olmuştur. Ancak otopside Serhan'ın ölüm nedeninin başka bir şey olduğu ortaya çıkmıştır.

Serhan el-Beheri: Serhan el-Beheri, İskenderiye Tekstil Fabrikası'nda muhasebe bölümünün müdür yardımcısıdır. Romanın en kötü karakteridir. Kurnaz ve fırsatçı insan tipini temsil etmektedir. Devrimin imkanlarından yararlanıp bir an önce zengin olmanın yollarını aramaktadır. Devrimi savunmakta onun lehine konuşmalar yapmaktadır.

"-Bir arkadaşım onunla aynı şirkette çalışıyor. Ondan gayretkeş bir devrin yanlısı olarak söz ediyorlar. Bu kadarı da yeterli öyle değil mi?"

-Sizce sahtekarın biri değil mi?

-Ormanda yaşıyoruz. Yurtçular ganimet için –bizim servetimiz için- birbirini yiyor (Mahfuz, 2013, s. 68).

Tolba Bey'e göre Serhan bu devrimden en karlı çıkan kişi olduğu için tehlikelidir. "En tehlikelisi Serhan el-Beheri. Devrim ona yaramış. Kimsenin hakkında bir şey duymadığı Beheri ailesine de." (Mahfuz, 2013, s. 38). Mansur Bahi, için Serhan devrimin fırsatçılarından. Serhan'ın Zühre ile gönül ilişkisi olmuştur. Ancak bir müddet sonra Zühre'nin okuma yazma öğrenmek için tuttuğu öğretmenle anlaşmış ve onunla evlenmek üzere Zühre'yi terk etmiştir. Kısa yoldan zengin olmak için işyerindeki diğer bazı arkadaşları ile gayri meşru işlere bulaşmış ancak başarılı olamamıştır. Ayrıca Sosyalist Birlik'in Taban Örgütü'ne ve yönetim kuruluna seçilmiştir. Hırslarına yenik düşen bu adam sokakta ölü olarak bulunmuştur.

Serhan'ın bir başka niteliği de çelişkilerle dolu olmasıdır. Devrimi sonuna kadar savunmasına rağmen devletin kişisel mülklere el koymasından endişelidir. "Fakat devletin mala mülke el koyması düşüncesi beni tuhaf şekilde telaşlandırıyor. Ne de olsa herkesin başına gelebilir." (Mahfuz, 2013, s. 136). Toprak sahipleri sevmez ancak onlara özenmekten de kendini alamaz. "Ait olduğu sınıftan uzaktan uzağa nefret ediyor olabilirim ama hepsi de gözümü kamaştırıyor ve onunla ahbablık kurabilmeyi umuyorum." (Mahfuz, 2013, s. 139).

Romanın kötü kahramanı Serhan'ın ölümünün ardından pansiyon dağılmıştır.

4. Ayaşlı ile Kiracıları ve Miramar Romanlarının Üslup ve Teknik Yönden Karşılaştırılması

Memduh Şevket Esenal ve Necip Mahfuz her ne kadar ortak bir mekan olan pansiyonu merkeze alarak romanlarını kaleme almış olsalar da üslup ve teknikleri farklılıklar arz etmektedir. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanında bir anlatıcı vardır ve bütün olaylar bu anlatıcının gözüyle okuyucuya sunulmaktadır. Ancak *Miramar* romanında bu durum tamamen farklıdır. *Miramar* da aynı olaylar her kahramanın gözünden farklı bir bakış açısıyla anlatılmaktadır. Bundan dolayı okuyucu bu olayları ve şahısları romanın sonuna kadar tekrar tekrar farklı bakış açıları üzerinden görme imkanı bulmaktadır. Her kahraman temsil ettiği düşünce ve sınıfın bakış açısıyla olayları ve şahısları roman okuyucusuna aktarmaktadır.

Ayaşlı ile Kiracıları romanında mekan Ankara olsa da dar çerçevede Ayaşlı'nın pansiyonudur. Romanın sonlarında doğru kapalı mekan olan Ayaşlı'nın pansiyonundan açık mekan olan Ankara'nın başka yerlerini görürüz. *Miramar* romanının mekanı İskenderiye'dir. Olaylar ise genellikle *Miramar* pansiyonunda cereyan etmektedir. Memduh Şevket romanında daha çok kapalı mekan yani pansiyonu kullanırken Necip Mahfuz, romanının başından sonuna kadar daha fazla dış mekan kullanıp şehrin diğer yerlerinden de bahsetmektedir.

Kahramanlarını ortak bir mekanda toplayan her iki yazar da bir kadın karakter kullanarak olayları ve şahısları birbirlerine bağlamıştır. *Miramar* romanında Zühre karakteri bütün olayların merkezinde yer almıştır. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanındaysa herkesi etrafında toplayan kadın Turan'dır. Turan'ın pansiyonda bir oda kiralamasıyla beraber onun odası herkesin ortak mekanı haline gelmiş ve onun sayesinde herkes birbiri ile iletişim kurmuştur.

Her iki romanda da dikkatimizi çeken bir başka özellik de bol diyalog olmasıdır. Memduh Şevket'in hikayelerinde diyaloglar sıkça yer almasına rağmen diyalog Necip Mahfuz'un çok tercih ettiği bir üslup değildir.

Miramar romanında geçmişe dair bilgiler vermek için iç monolog tarzı tercih edilirken *Ayaşlı ile Kiracıları*'nda doğrudan geçişler olmaktadır. *Miramar*'da yaşanan an geçmişle birlikte akmaktadır. Her iki romanın sonunda da pansiyon sakinleri dağılmaktadır.

5. Ayaşlı ile Kiracıları ve Miramar Romanlarının Kahramanlar Yönünden Karşılaştırılması

Memduh Şevket ve Necip Mahfuz ele aldığımız romanlarındaki kahramanlarını belli bir tercihe göre seçmiştir. Her iki yazar da buldukları topluma yönelik eleştirel bir yaklaşım sergilemek ve toplumu bütün kesimleri ile kuşatan kahramanlar ortaya koymak için çok dikkatli davranmıştır. Mısır ve Türkiye'nin geçirmiş olduğu siyasi ve ictimai değişimler belli noktalarda kesiştiği için iki yazarın da benzer kahramanlara yer vermiştir.

Türkiye ve Mısır'ın ekonomik hayatında tarım önemli bir yer tuttuğu gibi toprak sahipleri de toplumsal olarak belli bir gücü temsil etmektedir. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanında Ayaşlı'nın pansiyonunda kalan Hasan Efendi, roman anlatıcısının tanıdığı olup eskiden büyük arazileri vardır. Ancak şimdilerde Hasan Efendi'nin elinde bir şey kalmamıştır. Necip Mahfuz'un romanında Hasan Allam da aynı şekilde geniş topraklara sahiptir. Hasan Allam'ın Hasan Efendi'den farkıysa halen daha bu geniş arazilerin sahibi olmasıdır. Ancak o, bundan sıkılmış ve yeni bir iş kurmak için arayışa girmiştir. Sonuç olarak bu sınıfın her iki toplumda da yavaş yavaş ortadan kaybolduğunu ve önemini yitirdiğini görmekteyiz.

Ayaşlı ile Kiracıları romanında yer alan Hasan Efendi ile Hariciyeci Şefik Bey romanın eski dönem insan tipini canlandırmaktadırlar. Özellikle Şefik Bey tam anlamıyla eskinin temsilcisidir. Bundan dolayı bugünün şartlarına ve insanlarına alışması zordur. Bu şartlara alışmadığı için de sürekli problem yaşamaktadır. *Miramar* romanındaki Emir Vecdi, Tolba Bey Marzuk da eskiyi temsil etmektedirler. Gençler onlara saygı duysalar da onların devrinin geçtiğine inanmaktadırlar.

Her iki romanda ortak olarak zikredebileceğimiz diğer bir tip ise tüccar ve fabrikatör İskender Bey ile Serhan el-Beheri'dir. *Miramar*'daki Serhan fırsatçı, kurnaz ve dönemin siyasi olaylarından çıkar sağlamaya çalışan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Serkan el-Beheri ahlaki olarak da kötü birisidir. *Ayaşlı ile Kiracıları*'ndaki İskender Bey de Serhan gibi siyaseti kendi çıkarı için kullanmaya çalışmış ve onun gibi başarısız olmuştur. Serhan el-Beheri romanın sonunda ölürken İskender Bey hapse atılmıştır.

Miramar romanında Zühre ve Hasan Allam köyden/taşradan gelmiş kahramanlardır. Zühre şehirlilere dahil olmak için çabalarken Hasan Allam onlara karşı direnmekte ve onlardan nefret etmektedir. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanında ise Tuncelili Hüseyin Ağa ile karşılaşmaktayız. Hasan Ağa, Zühre ve Hasan Allam gibi değildir. Onun şehirde görülecek işleri vardır. O işlerini halledip bir an önce köyüne dönmek istemektedir.

6. Ayaşlı ile Kiracıları ve Miramar Romanlarının Siyasi Yönden Karşılaştırılması

Ayaşlı ile Kiracıları ve *Miramar* romanları Türkiye ve Mısır'ın geçirmiş oldukları önemli siyasi dönüşümlerin arafesinde yazılmıştır. *Ayaşlı ile Kiracıları*, Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık on yıl sonra; *Miramar* ise 1952 askeri devrim/darbesi'nden on beş yıl sonra neşredilmiştir. Aradan geçen bu zaman diliminden dolayı her iki roman da yaşanan siyasi değişimleri soğukkanlı bir şekilde ele alma imkanı bulmuştur. Bunu yaparken de toplumun bütün katmanlarının temsilcilerini romanlarına dahil etmeye çalışmışlardır. Necip Mahfuz'un *Miramar* romanındaki siyasi yoğunluk ve eleştiriler *Ayaşlı ile Kiracıları*'nda yoktur. Memduh Şevket, burada gerektiği kadar ya da Cevdet Kudret'in deyimıyla "tatlısı gerçekçiliği" (Kudret, 2009, s. 12) yaparak eleştirilerini diğer olayların içerisine yedirerek vermiştir.

Her iki roman da konu olarak yaşadıkları dönemi ele almış olsalar da yakın tarih siyasi olaylarına atfı yapmayı ihmal etmemiştir. *Ayaşlı ile Kiracıları* romanında Haki Bey üzerinden Milli Mücadele dönemine değinilmektedir. Haki Bey aslen bir tekke şeyhinin oğlu olup çocukluğu tekkede geçmiştir. Yüksek tahsilini Mülkiye'de yaptıktan bir müddet sonra zabıt ihtiyat mektebine kaydolmuştur. Zabıt olduğu zaman Birinci Dünya Harbi'nin son günleridir. Savaş sonunda askerleri serbest bıraktıkları için boş boş dolaşmıştır. Haki Bey bir müddet sonra Anadolu'ya geçip Milli Mücadele'ye katılmış ve bir kalemde başkatiplik yapmıştır. Yunan ordusunun Afyon'a kadar geldiği dönemlerde o umudunu yitirmeden Yeşil Ordu ve Kızıl Ordu'nun gelip Türklere yardım edeceğine inanmıştır (Esental, 1957, s. 66-67).

Necip Mahfuz *Miramar* romanında Emir Vecdi aracılığıyla sık sık Mısır'ın yakın geçmişine atıflar yapmaktadır. Mısır'ın yakın geçmişinde en çok konuşulan, hayran olunan ve peşinden gidilen kişi Sa'd Zağlul'dür. Romanın kahramanlarından olan yaşlı Emir Vecdi, Sa'd Zağlul hayranı olup aynı zamanda uzun bir dönem Vefd Partisi'nin de taraftarı olmuştur. Vefd Partisi, Sa'd Zağlul tarafından kurulmuş milliyetçi bir

partidir. Zağlul gerçekten de döneminin en önde gelen milliyetçi figürlerinden birisidir. Onun ölümünden sonra partinin başına Nahas Paşa geçmiştir (Zırhlı, 2017, s. 44-45).

Emir Vecdi, bir dönem Vefd Partisi ile ilişkili olsa da sonradan bu partiyle ilişkisini koparmıştır. “4 Şubat’tan sonra Vafd’la –ve parti siyasetinin her türlüyle- bağlarımı kopardığımı unutupyorsun.” (Mahfuz, 2013, s. 21). Emir Vecdi’nin belirtmiş olduğu 4 Şubat 1942 tarihinde Mısır milliyetçilerinin zihinlerinde derin iz bırakan bir vaka meydana gelmiştir. Lord Killearn, Nahas Paşa’yı tekrardan başbakan yapması için Kral Faruk’a ultimatoma vermiştir. Ancak Kral bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Lord saraya gelip bu ultimatoma zorla da olsa kabul ettirmiştir (Zırhlı, 2017, s. 48). İşte bu olay diğer milliyetçiler gibi Vecdi’nin de zihninde büyük bir yara meydana getirmiştir.

Ayaşlı ile Kiracıları, Cumhuriyet’in ilk dönemi Ankara’sındaki insan manzaralarını okuyucusuna aktarmakta ve özellikle dönemin toplumsal tenkidini yapmaktadır. Esendal, bu romanında çevresindeki siyasetçi, edebiyatçı, bürokrat tiplerden faydalanmıştır. “*Ayaşlı’nın okunduğundan ve bu yazıdaki bazı tipler yüzünden bana gücenenler bulunduğundan şüpheleniyorum.*” (Esendal, 2003, s. 447).

Esendal’ın bu romanda pansiyonu tercih etmesinin diğer bir sebebi de Cumhuriyet’in en önemli ideallerinden biri olan “sınıfsız ve imtiyazsız” tek bir zümre meydana getirmiş olmasıdır (Türkeş, 2003, 432-433). Pansiyon sakinleri de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları gibi (geçmiş ne olursa olsun) bir arada ve aynı şartlar altında sınıfsız bir şekilde yaşamaktadır. Aynı şey Necip Mahfuz’un romanı için de geçerlidir. Çünkü o dönem Mısır’da siyasi olarak milliyetçi-sosyalist (nasyonal sosyalist) bir düşünce hakimdir ve bu düşünceye göre de toplumsal eşitlik temel fikirdir.

Ayaşlı ile Kiracıları romanında Tuncelili Kürt Hüseyin Ağa’dan bahsedilmektedir. Esendal, onun aslının “Kürtleşmiş Türk” olduğunu belirtmektedir. Türk haricindeki etnik unsurları yok sayan bu söylem devletin resmi söylemi olup yazar da bunu benimsemektedir. “*Hüseyin Bey’in aslı Dersim’in Kürtleşmiş Türklerinden imiş. Kendisi Alevi. Bunların kendilerinin Türk olduklarını, yakın zamana kadar da Türkçe konuştuklarını biliyorlar. Hüseyin Bey’in konuşuşu, suratı oranın Türklerine benziyor.*” (Esendal, 1957, s. 74).

Necip Mahfuz, dönemin en yaygın ideolojilerinden biri olan sosyalizmi sloganlaştırıp da hayatına uygulamayanları eleştirmektedir. Ona göre bu ideolojiyi savunanların söylemleri ve eylemleri birbirine zıttır. Sosyalist söylem sahiplerinin Hz. Ömer gibi yaşamaları gerekirken hiç de öyle olmamaktadır. “*Gücün varsa her şeyin olur. Ama bu arada başkalarına sosyalizm ve eşitlik dersi vermenin bir zararı yok. Son zamanlara o tayfadan kimsenin Hazreti Ömer gibi yoksulluk içinde dolaştığını gördün mü?*” (Mahfuz, 2013, s. 77). Yaşanan bu tezat insanların sosyalizme bakışını da olumsuz etkilemektedir (Yıldız, 1998, s. 288). Bu bozulmanın romandaki en iyi örneği Serhan el-Beheri’dir.

Necip Mahfuz, Nasır’ın milliyetçi-sosyalist yönetiminin millileştirme/devletleştirme politikalarının halka nasıl yansıdığını romanda detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Bu politika sebebiyle devlet özel mülkiyete ait fabrikaları ve büyük toprakları müsadere etmektedir. Bundan dolayı büyük mal ve toprak sahipleri mülklerini satıp yurtdışına kaçmaktadır. “*Mösyö Emir, ilk devrim ilk kocamı öldürdü. İkincisi paramı alıp halkımı kovdu.*” (Mahfuz, 2013, s. 13).

1960’lı yıllarda Mısır’da, Cemal Abdunnasır liderliğinde ciddi bir Arap milliyetçiliği ve sosyalizm düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. Bu milliyetçilik söylemlerinin aşırıya gitmesi Mısır’daki yabancıların tedirginliklerini artırmıştır. Buna ilaveten sosyalizmin de etkisi ile birçok sektördeki yabancı şirketlere devlet el koymaya başlamıştır (Görgün, 2004, s. 572). Devletin millileştirme kararları ortaya çıktıktan sonra Nâsır birçok sektör ve alanda çeşitli şirket ve kuruluşları millileştirmiştir. “*1961 yılı ‘sosyalist kararlarıyla’ hemen hemen tüm büyük ölçekli sanayi, bankacılık, sigorta, yabancı ticaret şirketleri, pek çok otel ve büyük mağaza millileştirilmiş ve bunun sonucunda da bu döneme dek korunmaya çalışan devlet özel sektör ilişkisi kesilmiştir.*” (Kiremitçi, 2012, s. 38). Millileştirilen yerler arasında oteller de olunca Madam Mariana’nın korkması gayet normaldir. “*Hem bunun gibi küçücük bir pansiyonu kim devletleştirmek ister?*” (Mahfuz, 2013, s. 13). Bu korku sadece Mariana’nın değil ticaret yapmak isteyen herkesin korkusudur.

Mısır, Nasır döneminde Sovyet Bloku’nda yer alırken Türkiye, Amerika’nın yanında yerini almıştır. Bundan dolayı da Mısır ve Türkiye arasında Bağdat Paketi nedeni ile ilişkiler gerilmiştir. *Miramar* romanının kahramanlarından Tolba, Nasır’ın bu Sovyet yanlısı siyasi duruşu yerine Amerikalılar’ın yanında yer almayı tercih etmektedir. Tolba’nın bu düşüncesi o dönem için cesaret gerektirmektedir. Çünkü 1960’lı yıllarda Amerika-Mısır ilişkileri en gergin dönemlerinden birini yaşamıştır. “*-Rusya’nın uydularına sunacağı bir şey yok. Ama ABD’nin...-Yine de Rusya’dan çok değerli yardımlar aldık.- O başka, dedi aceleyle. Biz Rusya’nın uydusu değiliz.*” (Mahfuz, 2013, s. 143). Roman boyunca Tolba Bey ısrarla Amerika alternatifini ortaya koymaktadır.

“-Beni olmayacak bir iddiayla devrime ısındırmaya çalışmıştı. Devrimin tek alternatifinin komünistler veya Müslüman Kardeşler olduğunu beni temin etmişti. Onlardan başkası kalmamış gibi. Başka kim vardı ben de göremiyordum.

-Ama doğrusu bu.

Alaycılıkla -Üçüncü bir seçenek var, dedi.

-Neymiş o?

-Amerika.

-Bizi ABD'nin mi yönetmesini istiyorsun?

-İlimli bir sağ kanat aracılığıyla.” (Mahfuz, 2013, s. 173).

1952 Askeri Devrimi/Darbesini açıkça eleştiren sadece Mariana'dır. Diğer kahramanların tamamı devrimi destekleyen ifadeler kullanmaktadır. Ancak bu devrimi destekleyenlerin bir kısmı bunu kerhen yapmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki askeri darbeler ve bir kısım aydınların bu darbelere karşı göstermiş olduğu tavırlar aklımıza gelmektedir.

Necip Mahfuz, Kasas Suresi'nden ayetler örnek göstererek devrimi/darbeyi desteklediğini ifade etmektedir. Bu ayetlerde büyüklük taslayanlardan, halkı sınıflara ayıranlardan bahsetmektedir.

“Tâ, Sin, Mim. Bunlar apaçık Kîtab'ın ayetleridir. İman eden bir kavim için Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız. Şüphe yok ki Firavun Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde (ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir kesimi eziyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz o bozgunculardandı. Biz ise istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütüfta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım.”⁸

Sonuç

XIX. yüzyılda başlayan Batılılaşma hareketleriyle beraber Mısır ve Türkiye'nin siyasi, sosyal ve kültürel tecrübelerinde büyük benzerlikler yaşanmıştır. Her iki devletin atılmış oldukları bu Batılılaşma macerasında Müslüman ve Doğulu olmalarından dolayı kaderleri çoğu noktada birleşmiştir. Batılılaşmanın getirdiği toplumsal ve siyasi problemler, modernleşme, din, dinde reform, milliyetçilik, askeri darbe vb. birçok noktada aynı kaderi paylaşan bu iki toplumda coğrafi nedenler dolayısıyla bazı farklı siyasi olaylar da cereyan etmiştir.

Siyasal zeminin kaygan olduğu Ortadoğu'da biri Türkiye'de diğeri Mısır'da keleme alınmış olan *Ayaşlı ile Kiracıları* ve *Miramar* romanları kendi toplumlarının yaşamış olduğu büyük siyasi değişimlerden bir müddet sonra yazılmıştır. Bundan dolayı mevcut değişimler hamasi duygularla değil daha akl-ı selimle düşünülmüş ve işlenmiştir. *Ayaşlı ile Kiracıları* Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık on bir yıl sonra 1934 yılında yayınlanmış ve böylelikle yeni rejimin ortaya koyduğu düzende meydana gelen aksaklıklar romanın kahramanları tarafından sert olmayan bir dille tenkid edilmiştir. *Miramar* romanı 1967 yılında ve 1952 yılındaki Askeri Darbe'den yaklaşık olarak on beş yıl sonra neşredilmiştir. Aradan geçen on beş yıl yazarın da bu darbeye bakış açısını değiştirmiş ve daha soğukkanlı bir şekilde olayları görmesini sağlamıştır. Ancak *Miramar* romanında *Ayaşlı ile Kiracılarına* göre siyasi olaylara daha fazla ağırlık verilmiştir.

Ayaşlı ile Kiracıları ve *Miramar* romanlarındaki pansiyon sakinleri kendi toplumlarının farklı insan tiplerini yansıtarak dönemin siyasi ve sosyal olaylarına ışık tutmaktadır. Bürokrattan diplomata, tüccardan köylüye, gazeteciden akademisyene farklı tabakalardan karşılaştığımız bu insanlar dönemin hadiselerinin birinci elden şahidi olarak olayları bize kendi bakış açılarından aktarmaktadırlar. Bu da edebiyat ve tarih araştırmalar için bu eserleri bizim için değerli kılmaktadır.

Memduh Şevket ve Necip Mahfuz sınıfsız ve eşitlikçi bir toplumun imgesi olarak pansiyonu seçmiştir. Böylelikle yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ve milliyetçi-sosyalist Mısır'ın sınıfsız bir toplum hayali bu pansiyonda gerçekleşmiş olmaktadır. Ancak bu eşitlikçi toplum hayali her iki romanın sonunda hüsrana uğramıştır.

KAYNAKÇA

Adivar, Halide Edip (2008). *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Can Yayınları..

Cevdet, Kudret (2009). *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman II*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Çetişli, İsmail (2004). *Memduh Şevket Esendal*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ersöz, Mehmet Ali (2014). *Necip Mahfuz'un Midak Sokağı Adlı Romanının Tahlili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Esendal, Memduh Şevket (1957). *Ayaşlı ile Kiracıları*. Ankara: Dost Kitabevi.

Esendal, Memduh Şevket (2003). *Oğullarıma Mektuplar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

⁸ <http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/kasas-suresi-28/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 17.01.2018)

- Görgün, Hilal (2004). "Mısır Fransız İşgali ve Sonrası". *DİA*, cilt 29, s. 571. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/kasas-suresi-28/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 17.01.2018)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aaadb4399b703.12058722 (Erişim tarihi: 15.03.2018)
- Kiremitçi, Güner Gamze (2012). *Otoriter Rejimlerde Karizmatik Meşruiyet: Nasır Dönemi Mısır Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mahfuz, Necip (1989). *Miramar*. Çev. Yüksel Peker. İstanbul: Adam Yayınları.
- Mahfuz, Necip (1996). *Hırsızlar ve Köpekler*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Mahfuz, Necip (2013). *Miramar*. Çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Kırmızıkeci Yayinevi.
- Türkes, Ömer (2003). "Güdükl Bir Edebiyat Kanonu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce II: Kemalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, Musa (1998). Necip Mahfuz'un Miramar Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme. *EKEV Akademi Dergisi*, S. 2, s. 288.
- Yıldız, Musa (1999). *Esir Üniforması*. İstanbul:Şule Yayınları.
- Yıldız, Musa (2009). Necip Mahfuz Hayatı-Eserleri ve Türkçe Çevirileri. *NÜSHA*, S. 29, s. 25.
- Zırhlı, Seçkin (2017). *Baas Partisi'nin Nâsırcılıkla İlişkisi 1950-1970*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.